



BO'LAJAK PSIXOLOGLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Qodirova Dilnoza Murtazoyevna

BuxDu psixologiya kafedrası òqituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bo'lajak psixologlarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, yangi pedagogik texnologiyalardan kelib chiqan holda bo'lajak psixologlarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirishni omillari, pedagogik fanlarni o'qitish jarayonida axborot telekommunikatsiya vositalari imkoniyatlarini o'rganish, bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirish yuzasidan metodik tavsiyalar ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetentlik, bo'lajak o'qituvch, muloqot, oliy ta'lim, psixolog.

Аннотация: В статье выявлены особенности формирования коммуникативной компетентности у будущих психологов, факторы формирования коммуникативной компетентности у будущих психологов на основе новых педагогических технологий, изучения возможностей информационно-телекоммуникационных средств в процессе обучения. педагогические науки, будущее о Речь идет о разработке и практической реализации методических рекомендаций по формированию коммуникативной компетентности педагогов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, будущий учитель, общение, высшее образование, психолог.

Annotation: The article identifies the specific features of the formation of communicative competence in future psychologists, the factors of the formation of communicative competence in future psychologists based on new pedagogical technologies, the study of the possibilities of information and telecommunication tools in the process of teaching pedagogical sciences, the future o It is about developing methodical recommendations and putting them into practice regarding the formation of communicative competence in teachers.

Key words: communicative competence, future teacher, communication, higher education, psychologist.

KIRISH

Oliy ta'lim sifatini yaxshilash bevosita barkamol avliodga ta'lim tarbiya beruvchi bo'lajak psixologlarni har tomonlama yetuk kadr bo'lib yetishishlarini kafolatlaydi. Chunki, pedagogik kasb bir paytning o'zida ham islohotchilik, ham boshqaruvchilik kasbi hisoblanadi. Shaxs kamolotini boshqarish uchun esa kompetent bo'lishi lozim. Shuning uchun o'qituvchini kompetentligi tushunchasi uning pedagogik faoliyatini amalga oshirishga nazariy va amaliy tayyorgarligi hamda yuksak darajadagi mahoratini ifodalaydi. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunining 5-moddasida «Yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan shaxslar pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqiga



ega» ekanligi ko'rsatilgan. Shunga ko'ra bo'lajak o'qituvchilarning kompetentligi tarkibi pedagogik ko'nikmalar orqali namoyon bo'lishi mumkin. Bugungi zamonaviy ta'lim tizimiga nazar tashlaydigan bo'lsak pedagogning mahorati, uning kasbiy kompetentligi ta'limni sifatli amalga oshirish garovi desak mubolag'a bo'lmaydi. Binobarin, kommunikativ kompetentlik ham kasbiy kompetentlikning asosiy qismlaridandir. Bizga ma'lumki XXI asr axborot texnologiyalari asri bo'lishiga qaramay pedagoglarimiz ta'lim jarayonida bu borada hali ham oqsashmoqda.

Ko'plab pedagoglarimiz faoliyati quruq ma'ruza bilangina cheklanib qolyapti, zotan buyuk rus pedagogi Y.A.Komenskiy ta'kidlaganidek: "Eshitsam unutamam, ko'rsam eslab qolaman, bajarsam anglab yetaman", degan edi. Shunday ekan bo'lajak psixologlarimiz ta'lim jarayonini pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, multimedia, slayd, audio-video vositalari bilan boyitishi uchun ularda kommunikativ kompetentlikni, mahoratni shakllantirish lozim. Bu esa o'z navbatida pedagogning o'z ustida ishlashiga, mavjud zamonaviy axborot texnologiyalaridan, zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasiga ega bo'lishga undaydi.

ASOSIY QISM

"Kompetentlik" (ingl. "competence" – "qobilyat") – faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, maxorat va iqtidorni namoyon eta olish.

"Kompetentlik" tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik ilmiy izlanishlar natijasida kirib kelgan. Psixologik nuqtai nazardan kompetentlik "noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalikni anglatadi. Kasbiy kompetentlik esa, mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olishi.

"Kompetent" so'zi lotincha "copeto" so'zidan olingan bo'lib, "erishyapman, munosibman" degan ma'noni anglatadi hamda ma'lum sohadan xabardorlik va tajribaga ega ekanlikni bildiradi. E.Zeyer, D.Zavodchikovlar "kompetent" atamasiga mutaxassisning o'z faoliyatini samarali tashkil qilishga qaratilgan xatti-harakatlar yig'indisi deb qarashadi. Ogayo shtati universiteti olimlari kompetentlik tushunchasini shaxsning ma'lum soxada samarali ishlashi uchun kerak bo'lgan ko'nikma va malakalar to'plami deb hisoblaydilar. Ushbu sohaning yetakchi tadqiqotchilaridan biri amerikalik olim R.Meyers "kompetentlik-bo'lajak mutaxassisning qandaydir ma'lum baxolash me'zonlariga javob berishi emas, balki uni ishlab chiqishda qo'llab, isbotlay olishidir", degan xulosani beradi. Pedagogning kasbiy kompetentligi deganda, uning bilim, ko'nikma, qobilyat, qarashlari, malakasi va ta'lim berish qobilyatlarining nomoyon bo'lishini belgilab beradigan shaxsiy sifatleri va qadriyatlar yig'indisini tushunamiz.

Kommunikativ kompetentlik – kasbiy-pedagogik bilim, ko'nikma, malakalarni boyitadigan ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirish, zamonaviy axborot vositalari, texnika va texnologiyalardan foydalana olishdir.



“Kommunikativ kompetentlik” tushunchasini turli nuqtai nazardan, kasbiy kompetentlikning tarkibiy qismi sifatida ham, shaxsning axborot madaniyatining tarkibiy qismi sifatida ham baholash mumkin. Ahamiyatli belgilar sirasiga axborot texnologiyalari asoslarini bilish, kompyuterdan zaruriy texnik vosita sifatida foydalanish, axborotni izlash, tahlil qilish va foydalanishga oid bilim, ko'nikma va malakalarning jami kiritiladi. Pedagog faoliyat jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishi, ta'lim berishni va ta'lim olishni yengillashtiradi, tarbiyachi uchun ta'limda qulaylikni ta'minlaydi, ta'lim oluvchilarning bilim olishga qiziqishini, aqliy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Axborot texnologiyalarining o'ziga xos xususiyatlaridan shu ma'lum bo'ladiki, pedagog texnologik kompetentligi va mahoratini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat ta'lim samarasini, balki tarbiyachi ish faoliyati natijasini ham ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Mahorat bu – ta'lim jarayonining barcha shakllarini eng qulay va samarali holatda tashkil etish, ularni shaxs kamoloti maqsadlari tomon yo'naltirish, bolalarda dunyoqarash, qobiliyatni shakllantirish, ularda jmiyat uchun zarur bo'lgan faoliyatga moyillik uyg'otish. Ta'lim jarayonida zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ va bilish faoliyatini sifat o'zgarishlariga olib boradi hamda ta'lim olish usullarining o'zgarishi asosida shaxs sifatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

“Mahorat”(arabcha “mahorat” – mohirlik, ustalik, epchillik) – bir ish yoki faoliyatni yuksak darajada, hech bir qiyinchiliksiz, o'ta mohirlik bilan bajarish demkdir. Pedagogik mahorat esa, pedagogning pedagogic jarayonni tashkiliy, metodik, ruhiy va sub'ektiv jihatdan o'ta mohirlik, ustalik bilan tashkil etish hamda boshqarish qobiliyati va malakasiga egaligi hisoblanadi. Pedagog mahorati bevosita kasbiy-pedagogik faoliyatda ko'rinadi. Shu sababli u pedagogic jarayonning umumiy mohiyatini chuqur anglay olishi, bu jarayonda ustuvor ahamiyat kasb etadigan qonuniyatlardan xabardor bo'lishi, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish mexanizmlarini puxta egallay bilishi lozim. Ta'lim jarayonining faol ishtirikchisi bo'lgan pedagogning pedagogik mahorati uning shaxsi, ish tajribasi, fuqarolik maqomi, mutaxassis sifatidagi mavqei, u tomonidan pedagogik texnikaning yetarli darajada egallanganligi, kasbiy faoliyatning individualligidan dalolat beradi.

Ta'limning barcha bosqichlarida yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, ayniqsa, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali va oqilona foydalanish va yuqori samaradorlikka erishishga alohida ahamiyat berish darkor. Jahon talablariga mos keluvchi raqobatbardosh, malakali kadrlar tayyorlashga, kelajak avlodni yuksak ma'naviyatga, ijtimoiy hayotda ro'y berayotgan o'zgarishlarga to'g'ri munosabatda bo'lishga, milliy qadriyatlarimizning mohiyatini chuqur anglab yetadigan barkamol shaxslarni tarbiyalash yo'lida faoliyat olib boruvchi o'qituvchi ijodkorlik, izlanuvchanlik, fidoiylilik na'munalarini ko'rsatishi lozim.

Hozirgi kundagi asosiy vazifalarimizdan biri o'quvchilarni shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy hayotlarida uchraydigan vaziyatlarda egallab turgan turli tipdagi malakalarini samarali ravishda qo'llashga o'rgatish, mustaqil o'rgatish, mustaqil ravishda fanga oid zaruriy axborotlarni izlab topish, tahlil qilish natijasida zaruriy bilimlarni oshirishga oid materiallarni ajrata olish, ko'zda tutilmagan noaniq, ya'ni muammoli vaziyatlar vujudga kelganda ish beradigan malakalarga alohida ahamiyat berish hamda egallangan bilimlarni



kundalik turmushi jarayonida qo'llay oladigan xususiyatlarni egallashni tarbiyalashdan iboratdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida pedagogik ta'limi tizimida bo'lajak psixologlarda kommunikativ kompetentlikning shakllanganligini takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalar ishlab chiqildi:

- ta'lim tizimida bo'lajak harbiy ta'lim pedagoglarning o'quv ijodiy tayyorgarlik tuzilmasi va mazmunini zamonaviy talablari asosida modernizatsiya qilib boorish kerak;

- ta'lim muassasasida mustaqil ta'lim olishga bo'lajak psixologlarning o'quv ijodiy tayyorgarlik sifat va samaradorligini oshirish omili sifatida qaralib, uni uzviy va uzluksiz tashkil etishga e'tiborni kuchaytirish zarur;

- bo'lajak psixologlarning pedagogic mahorati, kompetentligini rivojlantirishga bag'ishlangan amaliy konferensiyalar, seminarlar o'tkazish lozim;

- ta'lim muassasasida ta'lim olishda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish tizimini ishlab chiqish va uzluksiz rivojlantirish chora tadbirlarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbiq etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Taylaqov N.I. Uzluksiz ta'lim tizimi uchun informatikadan o'quv adabiyotlari yangi avlodini yaratishning ilmiy pedagogik asoslari. Monografiya. –T.: «O'zbekiston milliy entsiklopediyasi» Davlat nashriyoti, 2005. – 160 b.

2. Tolipov O'., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – T.: «Fan», 2005. 206 b.

3. Jo'raev R.H., Taylaqov N.I. Axborotlashgan ta'lim muhiti–o'qitish samaradorligini oshirish vositasi Uzluksiz ta'lim. –2004.– №3. –B. 3–7.

4. Adizov B. Ta'limni didaktik loyihalash// Ta'limda axborot texnologiyalari resp. ilmiy–amaliy konferentsiya materiallari. –T.: TDPU, 2000,– B. 14–15.

5. Ochilov M “Muallim qalb me`mori” - T.: “Oqituvchi” 2000y 432bet

6. Ahmedova M “ Pedagogika nazariyasi va tarixi” – T.: “Tafakkur bo`stoni” 2011 yil 128 bet

7. Oila pedagogikasi – T.: “Aloqachi” 2007yil 384bet

Internet tarmog'idan foydalanilgan manbaalar

32. Ziyonet axborot ta'lim portali (www.ziyonet.uz)

33. Oliy va o'rta maxsus ta'limi sayti (www.edu.uz)

Xalq ta'limi vazirligi sayti (www.uzedu.uz)